

Defecit in salutari tuo anima mea, defecerunt in lacrymis oculi mei, effusa est in terra gloria mea. Quando respiciens restitues animam meam? * Propter iniquitatē corripuisti me, & tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Memento Domine quòd pulvis sum, vide humilitatem meam, & laborem meum, & remitte omnia peccata mea. Remitte mihi vt refrigerer prius quàm abeā, & amplius non ero, * nec in inferno erit confessio. Potens es Domine dirumpere vincula mea quibus ligata sum atque contricta, qui Raab fordidam non aspernatus es. Iram tuam Domine aufer à me, quia peccaui tibi crudeliter, donec iustifices causam meam & educa me in lumine Deus virtutum. Da pœnitentię effectum, confessionis perseverantiã, ne me induret deceptor animæ. Hoc mihi donum, hãc mihi gratiam de tuo fonte præstari cupio Deus, vt in æternum tibi confitear. Qui viuus & regnas in Trinitate in secula seculorum, Amen. Tom. 1. lib. ad vrg. lapsam, Cap. 10.

CAPVT NONVM

De diuersis Cæremonijs antiquissimisq̃ue nonnullis Ecclesiæ consuetudinibus.

I. *Hymnos & cantica Ecclesiastica ab Ambrosio defendi atque commendari.*

Librum etiam contra epistolã Donati qui patris Donati secundus post Maiorinum Episcopus apud Carthaginem fuit, eodem presbyterij mei tẽpore scripsi, in qua epistola ille agit, vt non nisi in eius communione bap̃isma Christi esse credatur, cui nos contradicimus. In hoc libro dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quòd in eo tamquam in petra fundata sit Ecclesia, qui sensus etiam cantatur ore multorum in versibus beatissimi Am-

*Ambrosius ait
Et or est hymno
rũ quoridano
qui in Ecclesiæ
canuntur.*

brofij, vbi de gallo gallinaceo ait: Hoc ipsa petra Ecclesie canente, culpam diluit. *Augustinus Tom. 1. lib. 1. Retractationum, Cap. 21.*

Cantici, Te Deum laudamus, A beato Ambrosio cunctis fidelibus vrbis astantibus & videntibus, in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Augustinus baptizatus & confirmatus est. In quibus fontibus, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, Te Deum laudamus cantantes, cunctis qui aderant audientibus & vidētibus, simulque morantibus ediderunt, quod ab vniuersa Ecclesia Catholica vsque hodie tenetur & religiose decantatur. *Dacius Mediolanensis Episcopus Chron. lib. 1. Cap. 10.*

Arriani aies Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt. Plane hoc non abnuo. Grande carmen istud est, quo nihil potentius. Quid enim potentius quam confessio Trinitatis, quæ quotidie totius populi ore celebratur. Certatim omnes student fidem fateri, Patrem & Filium, & Spiritum sanctum norunt versibus predicare. Facti sunt igitur omnes magistri qui vix poterant esse discipuli. *Tom. 3. lib. 5. Epist. in oratione in Auxentium de basilicis tradenda.*

Quantum fleui in hymnis & canticis tuis (alloquitur Deū) suaue sonantis Ecclesie tuæ vocibus, commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea astuabat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ: & bene mihi erat cum eis. Non longe cœperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare, magno studio fratrum, concipientium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cum Iustina Valentiniæ regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causâ, quæ fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia, mori parata cum Episcopo seruo tuo. Ibi mater ancilla tua, sollicitudinis & vigiliarum primas partes tenēs, orationibus vivebat. Nos adhuc frigidi à calore spiritus tui, excitabamur tamē ciuitate attonita atque turbata.

Iustina Valentiniæ mater persequitur Ambrosium.

Singularis affectus ciuium Mediolanensium in Ambrosio.

bata. Tunc hymni atque psalmi, vt caneretur secundum morem orientalium partiū, ne populus macrocedætales secundum morem orientalium partiū rēdio contabesceret, institutum est: & ex illo in hodiernum retētum, multis iam ac pene omnibus grecis tuis, & per cetera orbis imitantibus. *Augustinus hymnos et psalmos vt populus*

Tom. 1. lib. 9. Confess. Cap. 6. & 7.

II. *Quanta sit signi crucis dignitas & quanta virtus.*

canat institutum est Ambrosius tempore.

Habet Helena quæ legat vnde crucem Domini recognoscat. Inuenit ergo titulum, regem adorauit non lignum vti que, quia hic Gētilis est error & vanitas impiorum. Sed adorauit illum qui pependit in ligno, scriptus in titulo. Illum qui sicut scarabæus clamauit vt peccatoribus suis peccata donaret. Auida mulier festinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare sacramētum salutis. *Helena auide festinabat tangere crucē Domini.* Lato corde, & trepidanti vestigio quid faceret nesciebat. Pertendit tamen ad cubile, veritatis lignum refalsit, & gratia micuit, vt quia iam sceminam visitauerat Christus in Maria, Spiritus in Helena visiteret: docuit etiam quod mulier ignorabat, & deduxit in viam, quam mortalis scire non poterat. *Tom. 3. in oratione funebris de obitu Theodosij.*

Diximus hesternā die quod crux Domini salutem *Cruce Domini* generi contulerit humano, & verum est. Passio enim *salutē humani generi contulit.* illius nostra redemptio est, mors eius vita nostra est. Ideo autem mala hæc cuncta sustinuit, vt nos bona omnia sentiremus. Ideo crudelitatem in se exerceri maluit, vt nobis misericordiam largiretur. Bonus ideo in nos ita esse voluit, vt ante in se esset immitis. Auferens enim per crucem humani generis iniurias, omnes eas in sua passione consumpsit, vt ulterius non esset homini quod noceret. Grande ergo crucis *Per crucis signum mundus etiam saluatur.* est sacramentum: & si intelligamus, per hoc signum etiam mūdus ipse saluatur. Nam cum à nautis scinditur mare, prius ab ipsis arbor erigitur, velū distenditur, vt cruce Domini facta, aquarum fluentia rum-

Nauta signo crucis securi portum salutis petunt et mor- tis periculum enadunt. pan- tur, & hoc dominico securi signo portum salutis petunt, periculum mortis euadunt. Figura enim sacramenti quædam est velum suspensum in arbore, quasi Christus sit exaltatus in cruce: atque ideo confidentia de mysterio veniente homines ventorum procellas negligunt, peregrinationis vota suscipiunt. Sicut autem Ecclesia sine cruce stare non potest, ita & sine arbore nauis infirma est. Statim enim diabolus inquietat, & illam ventus allidit: at ubi signum crucis erigitur, statim & diaboli iniquitas repellitur, & ventorum procella sopitur. Sed & bonus agricola cum parat terræ solum vertere, & vitæ alimenta perquirere, nõ nisi per signum crucis id facere conatur.

Per signum crucis diaboli iniquitas depellitur. Dum enim aratro dentale subijcit, affigit aures, stiuam inserit, figurâ crucis imitatur. Compactio enim ipsa similitudo quædam est dominicę passionis. Cælum quoque ipsum huius signi figura dispositum est. Nam cum quattuor partibus, hoc est, oriente & occidente, ac meridiano & septentrione, distinguitur, quattuor quasi crucis angulis continetur. Ipsi- us etiam incessus hominis cum manus leuauerit, crucẽ pingit: atque ideo eleuatis manibus orare præcipimur, vt iplo quoque membrorum gestu passionem Domini fateamur. Tunc enim citius nostra exauditur oratio, cum Christum, quem mens loquitur, etiam corpus imitatur. Hoc etiã exẽplo Moyses sanctus cum contra Amalech bellũ gereret, non armis, sed eleuatis eum ad Deũ manibus superauit. Sic enim habes scriptũ: * Cum eleuasset manus suas Moyses, vincebat Israel: cum autẽ deposuisset manus suas, conualecebat Amalech. Hoc igitur dominico signo scinditur mare, terra colitur, cælũ regitur, homines conseruantur. Hoc inquam dominico signo etiam referantur inferna. Nam ex quo homo Dominus Iesus qui ipsam crucem gestabat, sepultus in terra est, veluti dirupta ab eo exarata terra omnes quos retinebat mortuos germinauit. Tom.

Agricole dum terrã colunt figuram crucis exprimunt.

Eleuatis manibus orare præcipimur, vt ipso quoque membrorum gestu passionẽ Domini fateamur.

* Exod. 17.

Signaculum Christus in fronte est, signaculum in *Curfronte* eē corde. In fronte, vt semper cōfiteamur, in corde, vt *cor crucis* si- semper diligamus, signaculum in brachio] vt semper *igno signemus*. operemur. *Tom. 4. lib. de Isaac & anima, Cap. 8.*

Debemus ergo surgentes gratias Christo agere, & *Omne diei op* omne diei opus in signo facere Saluatoris. Nōne *in signo Sal-* cūm adhuc gentilis esses solebas signa perquirere: *uatoris aggre-* quæ signa quibus rebus essent prospera, magna in- *diemur.* quisi- tione colligere? Iam nunc nolo erres in nume- ro, scito quia in vno signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cœpe- rit, vitæ fructum consequetur æternæ. Qui in hoc si- gno iter facere aggreditur, ad cælum vsque perueni- et. *Tom. 3. Sermone 43.*

III. *Defunctorum corpora Ambrosij ætate in templis sepulta fuisse.*

Locus qui sequitur, habet mortem vxoris, fletum mariti, sepulturæ officium, quibus maritalis affectus probatur. Et surrexit, inquit, * *Abrahā à mor-* tuo. Docemur vt non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum satis est officij, deferamus. Festinauit autem pro loco sepulcri pretium soluere, cūm gratis daretur, vt nō in alienis locis, sed nostris potius ædificemus tumulos parentum, vel proximorum. Sæpe enim cum alienationibus possessionum venales fi- unt, quæ in ijsdem locis sepulturæ sunt. Hoc autem *Abrahami tē-* ideo Abraham fecit, quia nondum erant huiusmodi *pore nondum* Dei templa, in quibus fidelium in Domino reliquiæ *erāt Dei tēpla* conderētur. *Tom. 4. lib. 1. de Abraham patriarcha, Cap 9.* *in quibus mor-* tuorū in Domō *no reliquiæ cō-* *derentur.*

IIII. *Loca sancta iam olim fuisse deuotis Christianorum peregrinationibus frequentata.*

Comperi relatum & præceptum vt in Monachos vindicaretur, qui prohibentibus iter Valenti- nianis quo psalmos canentes ex cōsuetudine vsuque veteri

Monachi per- veteri pergebant ad celebritatem Machabæorum
 gunt ad celebri martirum, moti insolentia incenderunt phanum co-
 tate Machabæorum in quodam rurali vico tumultuarie conditum.
 beatorum mar- Tom. 3. lib. Epist. 5. Epist. 29.

tyrum. An putatis illum ieiunare fratres qui primo dilu-
 ieiunantes bea- culo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum Mar-
 torum Martyrum tyrum loca sancta perquirat, sed surgens congregat
 loca inuisere seruulos, disponit retia, canes producit, saltus siluas
 debet ut ieiun- que perlustrat: Tom. 3. Sermone 33.

nium fructuosi-
 us fiat.

V. Diem dominicum, & alia complura festa
 Christi, statis diebus magna deuotio-
 ne à Christianis cele-
 branda.

Huius titulus hic est: Psalmus cantici filij Cho-
 re secunda sabbati.] Quid est secunda sabbati,
 nisi dominica dies, quæ sabbatum sequebatur? Dies
 ut em sabbati erat dierum ordine posterior, sancti-
 ficatione legis anterior. Sed vbi finis legis aduenit,
 qui est Christus Iesus * (finis enim legis Christus, ad
 iustitiam omni credenti) & resurrectione sua octa-
 uam sanctificauit, cæpit eadem prima esse, quæ octa-
 ua est, & octaua quæ prima, habens ex numeri ordi-
 ne prærogatiuam, & ex resurrectione Domini sancti-
 tatem. * Vnde & in Euangelio legimus *δευτέρα πρω-
 τος*, sabbatum quod Latine dicitur secundo primum.
 * Luc. 6. Vbi enim dominica dies cæpit præcellere qua Do-
 minus resurrexit, sabbatum quod primum erat, se-
 cundum haberi cæpit à primo. Prima enim requies
 cessauit, secunda successit. Vnde & ad Hebræos scri-
 bens Apostolus ait: * Postera ergo die restat requies
 populo Dei. Tom. 4. in psal. 47.

Libenter nos prædicare, & gratanter opus Dei fa-
 cere manifestum est. Sed cum videmus plures è fra-
 tribus pigrius ad Ecclesiam conuenire, & dominicis
 præcipue diebus minime cœlestibus inter esse myste-
 rij, prædicamus inuiti: non quo nos pigeat loqui,
 sed

* Rom. 10.

Sabbato apud
 Christianos
 successit dies
 dominica in
 memoria res-
 surrectionis.

* Luc. 6.

* Hebr. 4.

fed quia negligetiores prædicatio noſtra grauet potius non emendet. Ideo inuiti loquimur, & tacere non poſſumus. Prædicatio enim noſtra in plebe aut regnum operatur, aut pœnam: regnum credulis, perfidis pœnam. Quisquis enim frater dominicis nõ intereſt ſacramētis, neceſſario apud Deum caſtrorum deſertor eſt diuinorum. Nam quomodo ſe excuſare poteſt qui ſacramentorum die prandium ſibi domi præparans, prandium cœleſte contemnit, & ventris curam faciens, animæ ſux negligit medicinam? Tom. *mentis.*

3. *Sermone 1. de grano ſinapis.*

Qua gratia vel quibus laudibus hunc diem natalis Domini prædicemus, proſus ignoro. In tanta enim feſtiuitate ad magnificandum Deum humana loquela non ſufficit. Nam ſi tũc cùm naſcebatur Chriſtus, *Natalis Saluatoris magna religione obſeruandus.*

* Angelorum voce laudatus eſt, nunc humana laudandus eſt voce cùm regnat. Supergreditur enim illius temporis feſtiuitatem noſtra ſolemnitas. Si quidem tunc ſtupuerunt illi tantum naſcentem Dominum, nos illum ſuſcipimus naſcentem, reſurgentem pariter & regnantem. Tanto igitur facundior laudatio eſſe debet humani temporis, quanto ſunt maiora miracula. Sed quoniam dignam prædicationem exhibere non poteſt humana fragilitas, ad Angelorum nos præconia conferamus. Et quia merito eos æquiparare non poſſumus, deuotione comitemur, hoc eſt, in ea feſtiuitate eadem qua illi lætitia, nos ſententia perſultemus dicentes: * Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. ** Luca 2.*

Et paullo poſt:

Ergo in natiuitate Domini, Angeli pariter cum paſtoribus ſunt lætati. Excelsam vero dicentes gloriam. Nam vicinis quodam modo & iunctis choris Dei gloriam prædicauerunt. Vnde & credo eoſdem Angelos in euſdem Domini eadem feſtiuitate, ſimili nobiſcum lætitiæ vicinitate gaudere. Nam qui ſolent propter Chriſti ortum alloqui paſtores, non poſſunt propter euſdem Chriſti gaudiũ non inquirere *In natiuitate Domini Angeli pariter cum paſtoribus lætati ſunt.*

rere Sacerdotes? Si quidem & quòd tunc ad illos super gregem suum vigiliis obseruantes, nocte intempesta locuti sunt, huius temporis mysteriũ designabant. Nam illo facto hoc vtiq̃ monstrabatur, gregem populum, noctem seculum, Sacerdotes esse pastores, qui iugi super plebem sollicitudine vigilantes propter Christum ab Angelis minime deseruntur.

Tom. 3. Sermone 13. de natali Domini.

Ad Imperatoris Lætitia quanta sit, quantusq̃ concursus, cùm
vis huius mundi Imperatoris mundi istius natalis celebrandus est,
natalem cele- bene nostis: quemadmodum duces & principes, oēs
brādū magna etiam militantes accurat sericis vestibus accincti,
cura et diligē- operosis cingulis auro fulgente pretiosis ambiunt
tia præparant solito nitidius in conspectu regis incedere. Credunt
se subditi. enim maius esse Imperatoris gaudiũ, si viderit maiorem suæ apparitionis ornatum, tanto q̃ue illum lætum futurum, quanto ipsi fuerint in eius festiuitate deuoti: vt quia Imperator tamquam homo corda non conspicit, affectum eorum circa se probet vel habitum contuendo: ita fit vt splendidius se accuret quisquis regem fidelius diligit. Deinde quia in die natalis sui sciunt eum largum futurum, ac donaturum plurima vel ministris suis, vel ijs qui in domo eius abiecti putantur & viles, tanta prius thesaurus eius replere diuitiarũ varietate festinant, vt in quantum prorogare voluerit, in tantum prorogatio copiosa nõ desijt, & ante voluntas donandi deficiat quàm substantia largiendi. Hęc autem ideo solícite faciūt, quia maiorem sibi remunerationem pro hac sollicitudine sperant futuram. Si ergo Fratres seculi istius homines propter præsentis honoris gloriam terreni regis sui natalis diem tanta apparatione suscipiunt, qua nos accuratatione æterni regis nostri Iesu Christi natalem suscipere debemus? qui pro deuotione nostra non nobis temporalem largietur gloriam, sed æternam, nec terreni honoris administrationẽ dabit, quę successore finitur, sed cœlestis imperij dignitatem, quæ nõ habet successorem. Qualis autem no-

*Quã sint re-
munerationẽ
habitori qui
memoriã na-
tuitatis relis-
giose colunt.*

stra

stra remuneratio sit futura, dicit Propheta: * Quæ * *Esa. 64.*
 oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor homi-
 nis ascendit, quæ præparauit Dominus diligentibus
 se. Quibus indumentis nos exornari oportet? Quod
 autem diximus nos, hoc est, animas nostras, quia rex
 noster Christus nõ tam nitorem vestium, quàm ani-
 marum requirit affectum, nec inspicit ornamenta
 corporum, sed considerat corda meritorum, nec fra-
 gilis cinguli præcingentis lumbos operositatem mi-
 ratur, sed fortis castimonix restringentis libidinem
 ad pudicitiam plus miratur. Ambiamus ergo inueniri
 ante ipsum probati fide, comiti misericordia, mo-
 ribus accurati: & qui fidelius Christum diligit, niti-
 dius se mandatorum eius obseruatione componat,
 vt vere nos in se credere videat, cum ita in eius sole-
 mnitate fulgemus, & magis lætus sit quo nos perspé-
 xerit puriores. Atque ideo ante complures dies ca-
 stificemus corda nostra, mundemus conscientiam,
 purificemus spiritum, ac nitidi & sine macula im-
 maculati Domini suscipiamus aduentum, vt cuius
 natiuitas per immaculatam virginem constitit,
 eius natalis per immaculatos seruulos procuretur.
 Quisquis enim in illa die sordidus fuerit ac pollutus,
 natalem Christi orumque non curat, interfit licet
 dominicæ festiuitati corpore, mente tamen longius
 à Salvatore separatur, nec societatem habere pote-
 runt immundus & sanctus, auarus & misericors, cor-
 ruptus & virgo, nisi quòd magis ingerendo se in di-
 gnus offensionem contrahit, cum minime se cogno-
 scit. Dum enim vult officiosus esse, iniuriosus existit:
 * sicut ille in Euangelio, qui in cætu sanctorum in-
 uitatus ad nuptias venire ausus est, vestem non ha-
 bens nuptialem. & cum alius niteret iustitia, alius lu-
 ceret fide, alius castitate fulgeret: ille solus consci-
 entię scditate pollutus, cunctis splendentibus defor-
 mi horrore fordebat. Et quanto plus simul discubentium
 beatorum candebat sanctitas, tanto magis peccatorum
 illius apparebat improbitas, qui potuerat
 minus

*Quis homo
 Christianus se
 ornare debeat
 ad Christi na-
 talē celebran-
 dum.*

* *Matth. 22.*

minus displicuisse forsitan, si in confortiū iustorum minime se dedisset. Propterea ergo sublatu manus & pedibus in tenebras exteriores expellitur, non solū quod peccator erat, sed quia cū peccator esset, sanctitatis sibi meritum vindicabat. Igitur Fratres suscepturi natalē Domini, ab omni nos delictorum face purgemus, repleamus thesauros eius diuersorum munerum donis, vt in die sancta sit vnde peregrini accipiant, reficiantur viduæ, pauperes vestiantur. Nam quale erit si in vna eademque domo inter seruulos vnius domini alter exsulet in holosericis, alter cōsumatur in pannis: alius estuet cibo, alius famem frigusque sustineat: ille eructet hesternā indigestionis crapulam, hic hesternam ieiunij inediam non resoluat? Aut quis erit nostre orationis effectus, si petimus vt liberemur ab inimico, qui non sumus liberales in fratres? Sumus imitatores Domini nostri. Si enim ille pauperes in cœlesti gratia voluit nobis esse consortes, cur nobis non sint in substantia terrena consortes? Nec extranei sint alimonijs qui fratres sunt sacramentis, nisi quod rectius apud Dominum per ipsos agimus causam nostram, vt nostris eos alamus sumptibus qui illi gratias agant. Quisquis autem pauper Dominum benedicit, illi proficit, quo faciente Dominus benedicit: Et sicut scriptum est de illo: * Væ illi homini per quem nomen Domini blasphematur, ita & de isto scriptū est: * Pax huic homini, per quem nomen Domini benedicitur Saluatoris. Quale autem est meritum largientis, vt solus quis operetur in domo, & per multos Ecclesia Dominum deprecetur? Et quod ille fortassis petere de diuinitate non audeat, plurimorum interpellantium orationibus etiam quod nō sperabat accipiat. Quod adiutorium nostrum commemorans beatus Apollolus ait: * Vt per multos gratiarum actio referatur pro nobis. Et iterum: Vt fiat oblatio nostra accepta & sanctificata in Spiritu sancto. *Tom. 3. Sermone 14. de natalis Domini.*

* Rom. 2.

* Math. 10.

Euca 10.

* Rom. 15.

Est mihi aduersus plerosq; de vestris Fratres que-
 rela non modica, de his loquor qui nobiscum nata-
 lem Domini celebrantes, gentiliū se ferijs dede-
 runt, & post illud cœleste conuiuium supersticiosi
 sibi prandium parauerunt, vt qui ante lætificati fue-
 rant sanctitate, inebriarentur postea vanitate, igno-
 rantes quòd qui vult regnare cum Christo, non pos-
 sit gaudere cum seculo: & qui vult inuenire iustiti-
 am, debeat declinare luxuriam. Alia enim ratio est
 vitæ aternæ, alia desperatio lasciuia temporalis. Ad
 illam virtute ascēditur, ad istam perditione descen-
 ditur. Atque ideo qui vult esse diuinorum particeps,
 non debet esse socius idolorum. Idoli enim portio
 est inebriare vino mentem, ventrem cibo distēdere,
 saltationibus membra torquere, & ita prauis actibus
 occupari, vt cogaris ignorare quod Deus est. Vnde
 sanctus Apostolus hæc prauidens dicit: * *Quæ por- * 2. Cor. 6.*
 tio iustitiæ cū iniquitate, aut quæ societas luci cum
 tenebris, aut quæ pars fidei cum infidei, qui autem
 consensus templo Dei cum idolis? Ergo si nos sumus
 templum Dei, cur in temp'o Dei colitur festiuitas
 idolorū? Cur vbi Christus habitat, qui est abstinen-
 tia, temperantia, castitas, inducitur comestatio, ebr-
 etas, atque lasciuia? Dicit Saluator: * *Nemo potest * Matth. 6.*
 duobus dominis seruire, hoc est, Deo, & mammonē.
 Quomodo igitur potestis religiose Epiphaniā Do- *Epiphania*
 mini procurare, qui iam Kalendas, quantum in vo- *Domini.*
 bis est, deuotissime celebrastis? Ianus enim homo
 fuit vnius conditor ciuitatis quæ Ianiculum nuncu-
 patur, in cuius honorem à gentibus Kalendæ sunt
 Ianuariæ nuncupatæ, vnde qui Kalendas Ianuarias
 colit, peccat: quoniam homini mortuo defert diui-
 nitatis obsequium. Inde est quod ait Apostolus: * *Di. * Gal. 4.*
 es obseruatis, & menses, & tempora, & annos: timeo *Quos Apосто-*
 ne sine causa laborauerim in vobis. Obseruauit *lus notet cum*
 enim diem & mēsem qui his diebus aut non ieiuna- *ait, dies obser-*
 uit, aut ad Ecclesiam nō processit. Obseruauit diem *uatis & men-*
 qui hesternæ die non processit ad Ecclesiam, proces- *ses.*

fit ad campum. Ergo Fratres omni studio gentiliam festiuitatem & ferias declinemus, vt quâdo illi epulantur & læti sunt, tunc nos simus sobrii atque ieiuni, quo intelligant lætitiâ suam nostra abstinentia condemnari. *Tom. 3. Sermones 17. de kal. Ianuarijs.*

Exsultandum est nobis Fratres carissimi, quod votis nostris vota succedunt, quod gaudijs gaudia cumulantur. Ecce enim adhuc natalis dominici solemnitate corda nostra perfultant, & iam festiuitate sanctæ Epiphaniæ gloriamur. Gratias igitur agere debemus Domino, qui nos frequenter visitat vt sæpe lætificet, & iam copiosius requirit vt numerosius benedicat. Quamuis igitur gentilis (licet vane) numerosa sollemnitate lætetur propter diuersitatem dæorum suorum, tamen plures nobis festiuitates præstat vnus Dei visitatio, quàm illis multorum dæmoniorum superstitiosa præsumtio. Nam sicut eos veritate religionis vincimus, ita votorum numero superamus. Epiphaniæ ergo hodie procuramus gaudia. *Tom. 3. Sermones 19. de sancta Epiphania.*

Festum Pasche.

Paschæ mysterium de fide omnibus credentibus in Christo renatis, recidiuatum fidei annuæ felicitatis gaudiû & gloriam subministrat. *Tom. 2. lib. de mysterio pasche, Cap. 1.*

Hæc, inquam, illa est cœlestium mysteriorum gratia, hoc paschæ donum, hæc optabilis anni festiuitas, hæc exordia gignentium rerum. Hinc vitalis lauari sacre Ecclesiæ editi puerperio infantes paruulorum simplicitate renati, baratro innocentis perstreperunt conscientiæ. Hinc casti patres, pudicæ etiam matres, nouellam per fidem stirpem prosequuntur innumeram. Hinc sub fidei arbore ab vtero fontis innocui cæreorum splendet ornatus. Hinc cœlestis meriti sanctificantur munere, & sacramenti spiritalis celebri mysterio saginantur. Hinc vnus plebis gremio beatæ Ecclesiæ nutrita fraternitas, vnice diuinitatis substantiam, ac virtutis trinum nomen adorantes, psalmum annuæ festiuitatis cum Propheta concele-

In paschate Ecclesia canit cū propheta, Hic dies, quem fecit Dominus,

concelebrant: * Hic est dies quem fecit Dominus, *exsultemus et letemur in eo.* Quis, inquã, dies? Nempe ille qui attribuit principium, lucis exordium, auctor luminis, id est, ipse Dominus Iesus Christus, qui de semetipso ait: * Ego sum, inquit, dies: qui per diem ambulat nõ offendit: id est, qui Christũ in omnibus sequitur, per eius vestigia, usque ad æternę lucis solium transmeabit, sicut ipse Patrem pro nobis adhuc in corpore constitutus, orat, dicens: * Pater, volo vt vbi ego sum, ibi sint & hi qui in me crediderũt, vt sicut tu in me, & ego in te, ita & illi maneãt in nobis. Hic, inquam, exultationis & lætitię dies est, in quo promissum perfectę glorię consecuti, recte plebs sancta ad initar Angelorum futurę laudis mysterium, adhuc in hoc seculo cõstituti Domino cum Propheta cantamus: Hic est dies quem fecit Dominus, exsultemus & letemur in eo, id est, auctor institutionis, redõtionis, & vitę perpetuę, Dominus Iesus Christus, qui est rex regum, & Dominus dominorum absque initio, sine fine in Patre regnans cũ Spiritu sancto, nunc & semper & in secula seculorum, Amen. *Tom. 2. lib. de mysterio paschę, Cap. 5.*

Hoc igitur tempus præcipue scire debemus, quo per vniuersum orbem consona sacrę noctis fundatur oratio, quia & tempore commendantur preces, sicut scriptum est: * Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiui te. Hoc est tẽpus de quo Apostolus dixit: * Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Vnde necesse fuit, quia etiam post Aegyptiorum supputationes, & Alexandrinę Ecclesię definitionem, Episcopi quoque Romanę Ecclesię per litteras plerique meam adhuc expectãt sententiã, quid existimem scribere de die paschę. Nam licet futuri diei paschę inciderit quęstio, tamen etiã in reliquum quid tenendum videatur aperimus, si qua quęstio talis incurrerit. Duo autem sunt seruanda in solemnitate paschę, quartadecima luna, & primus mensis qui dicitur nouorum. Itaque ne à

Oratiões quę in paschate sunt Deo sunt gratissimę.
* *Esa. 49.*
* *2. Cor. 6.*

Episcopi Romanę Ecclesię Ambrosij sententiã de obseruatione paschatis audire cupiunt.

* Exod. 12.

veteri testamēto videamur discedere, ipsum de pascha celebrandę die capitulum recēseamus. * Monet Moyfes populum dicens custodiendum mēsem novorum, eum esse primum mēsem prædicans. Ait enim : Hic mēsis vobis principium mēsum, primus in mēsis anni, & facies pascha Domino Deo tuo quartadecima die mēsis primi. * Lex nempe per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est. Ipse ergo qui legem locutus est, postea veniens per virginem novissimis temporibus, plenitudinem legis consummauit, quia venit nō * legem solvere sed implere, & celebrauit pascha hebdomadę in qua fuit quartadecima luna, quinta feria. Deniq; ipsa die (sicut superiora docent) pascha cum discipulis manducauit. Sequenti autem die, hoc est, sexta feria, crucifixus est, luna quintadecima. Sabbato quoq; magno illo sextadecima fuit. Ac per hoc septimadecima luna resurrexit à mortuis. Vnde hæc lex paschæ nobis seruanda est, vt non quartadecimā obsetuemus in die resurrectionis, sed in die magis passionis aut certe alijs pximis superioribus diebus. Quia resurrectionis celebritas die dominica celebratur: Dominica autem ieiunare nō possumus, quia Manichæos etiā ob istius diei ieiunia iure damnamus. Hoc est enim in resurrectionē Christi non credere, si legem quis ieiunij die resurrectionis indicat, cum lex dicat pascha edendum cum amaritudine, hoc est cum dolore, quod tanto sacrilegio hominum, aucto salutis sit interemptus. Die autem dominica exsultandum Propheta docet dicens: * Hic est dies quem fecit Dominus, exsultemus & lætemur in ea. Ergo nō solum passionis diem sed etiam resurrectionis obseruari oportet à nobis, vt habeamus & amaritudinis & lætitię diem, illa ieiunemus, isto reficiamur. Vnde si inciderit, sicut futurū est proxime, quartadecima luna mēsis primi die dominica, quia neque dominica ieiunare debemus, neque tertiadecima luna die sabbati incidente ieiunium solvere, quod

* Ioan. 1.

* Matth. 5.

Quo tempore Christus pascha celebrauerit.

Christus septimadecima luna à mortuis resurrexit.

Resurrectionis celebritas die dominica celebranda.

Eo die quo Christus mortem ppter peccata nostra perit in Ecclesia iuget, in die autem resurrectionis gaudet & exultat.

* Psal. 117.

quod maxime die passionis est exhibendum, in altera hebdomada celebritas paschæ est differenda. Si quidem sequitur quintadecima luna qua passus est Christus, & erit secunda feria: tertia quoque feria erit sextadecima luna, qua Domini caro in sepulcro quieuit, cum quarta etiam feria septimadecima luna futura sit, qua Dominus resurrexit. Cum igitur triduum illud sacrum in hebdomadâ proxime concurrat vltimam, intra quod triduum & passus, est & quieuit, & resurrexit, de quo triduo ait: *Soluite hoc

*Ioan. 2.

templum, & in triduo resuscitabo illud: quid nobis potest molestiam dubitationis afferre? Nam si ea res scrupulû mouet, quia quartadecima luna non celebramus ipsum diem vel passionis vel resurrectionis, ipse Dominus non quartadecima luna passus est, sed quintadecima, & septimadecima resurrexit. Quod si mouet quia quartadecimam lunam transeuntes, quæ die dominica incidit, hoc est, quarto decimo Kalendas Maij, sequenti dominica instaurandam celebritatē suademus, auctoritas exstat huiusmodi. Nam tēporibus paullo superioribus cum incidisset quartadecima luna mensis primi in dominicam diem, sequenti altera dominica celebrata solēnitatis est. Octogesimo autem anno & nonagesimo tertio, ex die imperij Diocletiani: cum quartadecima luna esset nono Kalēdas Aprilis, nos celebrauimus pascha pridie Kalendas Aprilis. Alexandrini quoque & Aegyptij, vt ipsi scripserunt, cum incidisset quartadecima luna & vigesimo & octauo die Pharmutij mensis, celebrauerunt pascha quinta die Pharmutij mensis, quæ est pridie Kalendas Aprilis, ac sic conuenēre nobiscum. Rursus nonagesimo & tertio anno à die imperij Diocletiani, cum incidisset quartadecima luna in quartumdecimum diem Pharmutij mensis, quæ est quinto idus Aprilis, quæ erat dominica die, celebratum est pascha dominica Pharmutij vigesimo & primo die, qui fuit secundum nos quintodecimo Kalendas Maij. Vnde cum & ratio sit & exemplum, nihil

* Exod. 12.

super hoc mouere nos debet. Nunc illud est, quod enodandum videtur, quia plerique putant secundo mense nos celebraturos pascha, cum scriptum sit: * Custodi primum menssem nouorum pascha celebrabit, vt præter menssem nouorum pascha celebrabit, nisi qui quartadecimam ita obseruant secundum litteram, vt non alio, nisi ipso celebrent die. Denique in futurum Iudæi duodecimo, non primo mense celebraturi sunt pascha, hoc est, tertio Kalendas Aprilis secundum nos: secundum Aegyptios autem vigesimoquarto die Phamenoth mensis, qui est non primus mensis, sed duodecimus, & incipit sexto Kalendas Aprilis, & finitur septimo Kalendas Maij. Ergo secundum Aegyptios primo mense celebraturi sumus dominicam pasche, hoc est, septimo Kalendas Maij, qui est dies trigessimus Pharmutij mensis. Nec absurdum arbitror vt inde obseruandi mensis trahamus exemplum, vbi primum pascha celebratum est. Vnde & Maiores nostri in tractatu concilij Niceni, eum diem endecateride, si quis diligenter intēdat, statuentum putarunt, & ipsum menssem nouorum recte custodierunt, quia in Aegypto hoc primo mense noua secantur frumenta. Hic autem mēsis & primus est secundum Aegyptiorum prouētus, & primus secundum legem, & octauus est secundum cōsuetudinem nostram. Indictio enim Septembri mense incipit. Octauo igitur mense Kalendæ Aprilis sunt. Incipit autem mensis non secundum vulgarem vsum, sed secundum consuetudinem peritorum ab aquinoctio, qui dies est duodecimo Kalendas Aprilis, & finitur vndecimo Kalendas Maij. Inde maxime intra hos triginta & vnum dies saepe celebrati pasche dies. Sed cum ante biennium celebrauerimus pasche dominicam vndecimo Kalendas Maij, hoc est trigesimo die mensis, secundum nostram scilicet calculationem, moueri non debemus si & proxime trigesimo die Pharmutij mensis celebraturi sumus pasche dominicam. Verum si quis menssem secundum inde existimat, quia

quia post triduum completi mensis qui completi videtur vndecimo Kalendas Maij, paschæ dominica erit: illud consideret, quia quartadecima luna quæ quaritur, quartodécimo Kalēdas Maij erit, hoc est, intra præscriptum mensis numerum. Lex autē diem passionis exigit, intra primum nouorum debere celebrari. Satisfactum est igitur secundum plenitudinem lunæ, cui ad complendum mensem supersunt tres alij dies. Non ergo in alterum mensem recidit, quando intra eundem mēsem qui primus est, pascha celebrabitur. Ad litteram autem nos teneri nō oportere (licet cōsuetudo celebrandi pascha ipsa nos instruat) tamen & a postolus docet, qui ait: * Pascha nostrum immolatus est Christus. * Sed proposita lectio docet litteram nō consequendam. Sic enim habes: Et facies pascha Domino Deo tuo quartodécimo die mensis primi. Diem pro luna dixit. Vnde peritissimi quoque secundum legem lunari cursu computant mensem, & ideo cū a pluribus nonis lunæ cursus incipiat, hoc est, dies primus, vides nonas Maij adhuc ad mensem primum nouorum computari posse. Ergo & iuxta legis sententiam primus hic mensis est. Denique *μηνων* lunam vocant Græci, vnde *μηνων* Græce dicunt menses, & naturalis vsus nationum exterarum, lunam pro diebus appellat. Alium autem diem passionis, aliū resurrectionis celebrandum, veteris quoque testamenti series ostendit. Sic enim habes: * Agnus sine macula mundus consummatus anniculus masculus erit vobis, ab ouibus & hædis sumeris, & erit vobis in obseruatione vsque in quartadecimam mensis huius, & occideris illum tota multitudo synagogæ filiorum Israel ad vesperum, & sument de sanguine eius, & ponent super duos postes, & super limē ostij domus, in quibus manducabunt eum inter semet ipsos: manducabunt carnem hanc noctu igni assam. Et infra: Et edetis illum cū sollicitudine paschæ. Pascha est enim Domini, & pertransibo in terram Aegyptiorum in nocte illa, &

* 1. Cor. 4.

* Exod. 12.

* Ibidem.

percutiam omne primitiuum in Aegypto ab homine usque ad pecus, & in omni terra Aegypti faciam vindictam, ego Dominus. Et erit vobis sanguis in sanguine, & protegam vos, & non erit in vobis plaga exterminij. Et conteram terram Aegypti, & erit dies hic vobis memorabilis & solemnus, & diem festum ageris eum Domino in progenies vestras, legitimum sempiternum, diem festum ageris illud. Aduertimus & passionis diem descriptum in ieiunio, quia ad vesperum occidendus est agnus, licet vltimum tempus pro vespere possimus accipere, secundum Ioannem qui ait: * Pueri, nouissima hora est. Sed & iuxta mysterium vespere diei constat occisum, quando tenebrae statim factae sunt: & ieiunium deferendum eo die verum est, quia ita edetis eum cum sollicitudine. Ieiunantibus enim sollicitudo adheret. Resurrectionis autem die exultatio refectionis est atque latitiae, quo die videtur exisse populus ex Aegypto primitiuus Aegyptiorum necatis, quod posteriora euidentius docent, quibus ait Scriptura: * Quia postquam fecerunt Iudaei pascha, sicut praecipit Moyses, factum est circa media noctem, & Dominus percussit omnem primitiuum in terra Aegypti a primitiuo Pharaonis. Et vocauit Pharaon Moysen & Aaron nocte, & dixit illis: Surgite & exite de populo meo, & vos & filij Israel ite & seruite Domino Deo vestro. Et urgebant Aegyptij populum festinantes quam celerrime expellere. Denique sic profecti sunt Israelitae, vt non occurreret sibi azyma fermentare, Eiecerunt enim eos Aegyptij, & non potuerunt sustinere, apparatus sibi fecerant in via. Referatur est igitur diem resurrectionis obseruandum post dies passionis. Qui dies resurrectionis non quartadecima luna debet esse, sed postea, vt vetus loquitur testamentum, quia dies resurrectionis is, cum egrediens populus de Aegypto in mari & in nube baptizatus, vt Apostolus dicit, * mortem vicit, panem spiritualem accipiens, & potum

* 1. Ioan. 2.

* Exod. 12.

* 1. Cor. 10.

*

tum de petra hauriens spiritualem. Nec passionem *Passionē Dōe*
 Domini die dominico posse celebrari, etiam si quar- *mini nunquā*
 tadecima luna in dominicam inciderit, adiungen- *licebit die dōe*
 dam hebdomadam alterā, sicut & septuagesimote x- *minica cele-*
 to anno die imperij Diocletiani factum est. Nam *brare.*
 tunc vigesimo octavo die Pharmutij mensis qui est
 septimo Kalendas Maij, dominicam paschæ cele-
 brauimus, sine vlla dubitatione Maiorum. Simul
 etiā lunæ cursus & ratio suffragatur, quoniam vige-
 sima prima luna proximum pascha celebrandum est.
 Nam vsque ad vigesimam primam lunam consue-
 uit extendi. Ergo cūm rot veritatis indicia concur-
 rant, iuxta Maiorum exempla festum publicæ salu- *Festū publica*
 tis læti exultantesque celebremus, postes nostros *sanctis Chri-*
 vbi est ostium verbi quod sibi Apostolus optat ape- *stiani læti ex-*
 riri, fide passionis dominicæ colorātes. De hoc ostio *sultantesque ce-*
 dicit etiam Dauid: * Pone Domine custodiam ori *lebrabunt.*
 meo, & ostium circuitus labijs meis, vt nihil aliud ** Psal. 140.*
 nisi sanguinem Christi loquamur, quo mortem vici-
 mus, quo redēti sumus. Fragret in nobis odor Chri-
 sti. Ipsum audiamus, in illum & mentis & corporis
 oculos dirigamus, opera eius mirātes, beneficia præ-
 dicantes, super limen ostij nostri sacra redemptionis
 confessio resplendat. Sumamus seruenti spiritu sa-
 cramentum in azymis synceritatis & veritatis, pia
 doctrina gloriam Patris & Filij & Spiritus maiesta-
 tem indiuiduam concinentes. *Tom. 3. lib. Epist. 10.*
Epist. 83.

Si peccauerit in te frater tuus, increpa illū.] Quod *Christianos*
 si Iudæi sabbatum ita celebrant, vt & mensē, & an- *decet resurre-*
 num totum quasi sabbatum habeant, quanto magis *tionē Domi-*
 nos resurrectionem Domini celebrare debemus? Et *ni religiose ce-*
 ideo Maiores tradiderunt nobis pētecostes omnes *lebrare.*
 quinquaginta dies vt pascha celebrādos, quia octa- *Apostolus ag-*
 uæ hebdomadæ initium pentecosten facit. Vnde *nouit diuersa*
 & Apostolus quasi Christi discipulus, qui sciret di- *tatem tempo-*
 uersitatem temporum, scribens ad Corinthios:
 * Apud vos, inquit, forsitan manebo & hyemabo. ** 1. Cor. 16.*

Et infra: Manebo autem Ephesi vsque ad pentecosten. Ostium enim mihi apertum est magnū, itaque apud Corinthios hyemem agit, quorum erroribus angebatur, quod eorum circa Dei cultum frigeret affectus. Cum Ephesij pentecosten celebrat, atque his tradit mysteria, relaxat animum, quia fidei cernebat ardore feruentes. Ergo per hos quinquaginta dies ieiuniū nescit Ecclesia, sicut dominica qua Dominus resurrexit, & sunt omnes dies tamquam dominica. Tom. 5 lib. 8. Comment. in cap. 17. Lucæ.

A paschate ad pentecosten ieiunium nescit Ecclesia.

In vere pascha, in æstate pentecosten celebramus.

Orate ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Vere resurgunt femina, & tamquam noua ætas naturæ viridantis adolescit. Vere pascha est, quando resurrectio nis gloriam celebramus ad instar futuri. Tom. 5. lib. 10. Comment. in cap. 21. Lucæ.

VI. Quomodo illud apostoli ad Galat. 4. Dies obseruatis & menses, accipiendum sit.

* Galat. 4.

Dicit Apostolus: * Dies obseruatis & menses, & tempora, & annos: timeo ne sine causa laborauerim in vobis. Sed aliud est obseruare gentilitio more, vt qua luna quid adoriendum sit iudices, vt puta quinctam esse fugiendam, nihilque in ea inchoandum. Varios quoque cursus lunæ obeundis negotijs commendare, vel cauere quosdam dies, quemadmodū plerique posteros dies vel Aegyptiacos declinare consuerunt. Aliud est enim obseruantiam religiosæ mentis intendere in eum diem de quo scriptum est: * Hic est dies quem fecit Dominus. Nam etsi scriptum sit * quod pascha Domini quartodecimo die mensis primi celebrari debeat, & vere quartadecimam lunam ad celebrandum dominicæ feriem passionis inquirere debeamus: tamen ex hoc possumus intelligere, quod ad huiusmodi solemnitatem, vel Ecclesiæ perfectio, vel claræ fidei plenitudo queratur,

* Psal. 117.

* Exod. 12.

queratur, sicut dixit propheta cum loqueretur de Filio Dei: *Quia sedes eius sicut sol in conspectu meo, *Psal. 88. & sicut luna perfecta in aeternum manebit. Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 83.

CAPVT DECIMVM

De Antichristi extremiq; Iudicij temporibus, ac deinceps futuro hominum tam electorum quam reproborum statu.

I. *Antichristum filium illum perditionis vnum alium quem particularem hominem futurum ex tribu Dan.*

DAn iudicabit populum suum tamquam vna tribus Israel. Et factus est ipse Dan serpens in via sedens, & in semita mordens calcaneum equi, & cadit eques retrosum, salutem expectans a Domino.] Simplex quidem intellectus hoc habet, quod etiam Dan tribus iudicem dederit in Israel. Etenim post Iesu Naue iudices fuerunt plebis de diuersis tribubus. Fuit autem & Samson de tribu Dan, & iudicauit Israel viginti annis. Sed non hunc propheta significat, sed Antichristum qui futurus est ex tribu Dan. Sæuus iudex & tyrannus immanis, iudicabit populum suum. Tamquam serpens in via sedens deijcere tentabit eos qui viam ambulat veritatis, supplantare cupiens veritatem. Tom. 4. lib. de benedictionibus Patriarcharum, Cap. 7.

Antichristus nascitur ex tribu Dan.

Qui edebat, inquit, panes meos: ampliauit super me supplantationem.] Qui supplantat, dolum facit quo aduersarium elidit aut vulnerat. Ideo & Iudas supplantasse dicitur, quia osculo suo vulnus infixit, quo inuadendi Saluatoris signum persecutoribus demonstrauit. Supplantauit ergo quasi serpens, quia serpens ore venenum infundit, & vulnerat dentem cal-